

Analiza:

SOCIJALNO ODGOVORNE JAVNE NABAVKE NA LOKALNOM NIVOU – IZAZOVI U PRAKSI

SADRŽAJ

1. UVODNE NAPOMENE	2
2. SOLIDARNA EKONOMIJA I DRUŠTVENA ODGOVORNOST	4
2.1 Filantropija / dobročinstvo	5
2.2 Filantropija i socijalno preduzetništvo – svetska praksa	6
3. SOCIJALNO ODGOVORNE JAVNE NABAVKE	8
3.1 Javne nabavke u Srbiji	8
3.2 Pravni i socijalni aspekti javnih nabavki	10
3.3 Multisektorska saradnja (studija slučaja – grad Čačak)	12
3.3.1 Aktivnosti civilnog sektora	16

1. UVODNE NAPOMENE

Analiza “**Socijalno odgovorne javne nabavke na lokalnom nivou – izazovi u praksi**”, koje je pred vama, sastavni je deo projekta "Socijalno preduzetništvo u funkciji održivog razvoja lokalne zajednice” koji realizuje čačanski Centar za monitoring i aktivizam – CEMA u okviru programa podrške javnom zagovaranju "Pokret Polet" koji finansira Evropska unija, a sprovodi Trag fondacija u partnerstvu sa Centrom za socijalnu politiku i u saradnji sa Koalicijom za razvoj solidarne ekonomije - KoRSE.

Cilj ovog projekta je unapređenje lokalnih javnih politika u oblasti socijalnog preduzetništva koje doprinose ekonomskom osnaživanju građana/ki iz ranjivih grupa (OSI, žene 45+) i održivom razvoju lokalne zajednice.

Građanski aktivizam, koji je osnov za neposredno učešće u kreiranju javnih politika, zahteva animiranje, organizovanje i posredovanje – u suprotnom će ostati samo poželjna vrednost. Kako građanski aktivizam ne bi bio *“samo potencijal koji čeka određenu priliku”*, neophodno je da konkretne inicijative poteknu od korisnika, od pojedinaca, grupa i udruženja sa jedne strane i od jedinica lokalnih samouprava sa druge. Vođeni ovom idejom želimo da, kao zagovarači promena, u gradu Čačku iniciramo razvoj socijalnog preduzetništva čija je svrha kvalitetniji život pojedinca iz ranjivih grupa i održivi razvoj lokalne zajednice.

Zemlje u razvoju suočavaju se svakodnevno sa velikim izazovima u oblasti ekonomske i socijalne politike. Oni su vezani za visok nivo siromaštva, veliki procenat nezaposlenosti, socijalnu inkluziju i dr. Problemi u oblasti socijalne i ekonomske politike u značajnoj meri usporavaju proces približavanja standarda razvijenim zemljama, što je uglavnom uslovljeno samim odnosom države prema tim pitanjima. To sve uslovljava činjenicu da socijalno preduzetništvo dobija sve veći značaj u ostvarivanju društvenog blagostanja.

U suštini cilj socijalnog preduzetništva je primena različitih inovacija radi ostvarivanja društvenih promena. Socijalni preduzetnici uočavaju različite društvene i ekonomske probleme, ukazuju na načine kako da se reše i na kraju primenjuju ta rešenja radi ostvarivanja dugoročnog blagostanja. Socijalno preduzetništvo je pojava koja ima internacionalni karakter i koja je vezana za inovativnost i društvene promene.

Da bi se ostvarilo nesmetano funkcionisanje socijalnog preduzetništva neophodna je njegova normativna regulativa jer bi se na taj način obezbedilo bolje poslovanje socijalnih preduzeća. Ovo je posebno važno polazeći od činjenice da je motiv poslovanja ovih preduzeća društvena

korist, što značajno odstupa od motiva poslovanja ostalih preduzeća gde je profit osnov postojanja i opstanka.

U Srbiji dugo nisu razvijani pravni i metodološki okvir za socijalnu ekonomiju. Narodna skupština Republike Srbije je početkom februara 2022. godine usvojila Zakon o socijalnom preduzetništvu prema kome subjekt socijalnog preduzetništva obavlja poslove u različitim oblastima kojima se doprinosi ostvarenju društvene uloge socijalnog preduzetništva, a naročito obavlja delatnosti kojima se omogućava ostvarenje socijalne, kulturne, ekonomske i radne uključenosti pripadnika društveno osetljivih grupa.

Jedan od podsticaja za razvoj socijalnog preduzetništva je i stvaranje uslova za konkurentnost i primenu socijalno odgovornih javnih nabavki. Na taj način javna administracija komunicira sa građanima iz čijeg novca se i finansiraju njene aktivnosti, mudro upravlja budžetom time što već dostupan novac za javnu nabavku stavlja i u funkciju ostvarenja svojih društvenih ciljeva.

Socijalna inkluzija nije samo obezbeđivanje podrške koja je orijentisana na osobu već je i odraz demokratičnosti društva koje je odgovorno pred građanima. Nažalost, problemi i potrebe ranjivih grupa, pre svega u oblasti ekonomskog osnaživanja, teško dopiru do adresa koje bi mogle učestvovati u njihovom rešavanju. Zato verujemo da bi ovaj dokument mogao otvoriti kanal komunikacije ka lokalnim donosiocima odluka i poslužiti kao putokaz za planiranje njihovih budućih koraka, uz direktno učešće građana u razvoju ovog segmenta ekonomije.

Autorski tim

2. SOLIDARNA EKONOMIJA I DRUŠTVENA ODGOVORNOST

Kroz istoriju, nagli ekonomski razvoj društvene zajednice praćen je prevelikom eksploatacijom radne snage i prirodnih resursa. Kao odgovor na ove nepovoljne prilike uvek se javljaju pokušaji društveno odgovornih pojedinaca da ublaže negativne trendove.

Različiti modeli zadružnog, demokratskog organizovanja i samoupravljanja mogu se pronaći, na primer, u nekadašnjoj Jugoslaviji, ali socijalna, odnosno solidarna ekonomija, donosi niz inovativnih i progresivnih pristupa rešavanju različitih društvenih problema.

Socijalno preduzetništvo je jedan takav inovativan način da ljudi kroz svoj rad rešavaju različite ekonomske, obrazovne, zdravstvene i ekološke probleme u svojoj zajednici – udruživanjem i korišćenjem odgovarajućih poslovnih modela ili preduzetničkih principa.

Razlika između izraza socijalna i solidarna ekonomija je u opsegu datog pojma. Socijalna ekonomija obuhvata preduzeća čiji se profit reinvestira u određeni društveni cilj, dok solidarna ekonomija obuhvata civilni, javni i privatni sektor jer u cilju postizanja dobrobiti ljudi mora se uključiti i država i njene politike. Internacionalna mreža za promociju socijalne i solidarne ekonomije (RIPESS) navodi da se o socijalnoj/solidarnoj ekonomiji govori i kao o spektru alternativnih modela okupljenih oko vrednosti humanizma, demokratije, solidarnosti, inkluzije, subsidijarnosti, diverziteta, kreativnosti, održivog razvoja, jednakosti, pravde, poštovanja i pluralizma.

Najveći izazov socijalne ekonomije je sam razvoj, jer ukoliko cela ekonomija nije zasnovana na solidarnim principima, ako nema zakonske i sistemske podrške socijalna preduzeća - suočiće se sa nizom problema. Komplikacije kreću od samog osnivanja socijalnog preduzeća, preko birokratskih procedura za pokretanje i vođenje preduzeća, preopterećujućih poreza, pristupa adekvatnom kapitalu, preko javnih nabavki do ulaska u lance nabavke i pozicioniranja na tržištu. Ukoliko osnivanje socijalnih preduzeća ne prati i razvoj adekvatnih finansijskih institucija i stvaranje povoljnog ekosistema šanse za uspeh su slabe, a šteta po uključene ljude višestruka.

Društvena odgovornost, kao način života zajednice, trebalo bi da posluži kao stub za razvoj socijalnog preduzetništva i da potpomogne transformaciji cele ekonomije u solidarnu ekonomiju. Aktivnim učešćem svih građana, političara, privrednika, civilnog sektora, donatora i razvojem socijalnog preduzetništva doprineće se boljitku celokupnog društva a pozitivne promene će biti nemerljive.

2.1 Filantropija / dobročinstvo

Filantropija predstavlja iskreni altruistički motiv davanja za opšte dobro bez očekivanja nečega za uzvrat. Može se reći da je filantropija životni stav ili opredeljenje koje se izražava kao nesebična želja da se ličnim delovanjem ili izdvajanjem utiče na opštu dobrobit.

Drugi termin koji se često koristi umesto termina filantropija je **dobročinstvo**. Da bi se napravila razlika - dobročinstvo se opisuje pre svega kao humanitarna pomoć, dok se izraz filantropija koristi za davanje koje podrazumeva šire i razvojne potrebe kao što je podrška kulturi, nauci, zaštiti životne sredine, civilnom društvu i razvoju demokratije. Filantropija, i organizacijska i pojedinačna, je najveći izvor prihoda za neprofitni sektor širom sveta.

Individualna filantropija kao nesebično davanje osobe za druge može za uzvrat dati osećaj zadovoljstva i olakšanja iz razloga što smo učinili nešto dobro. Filantropija daje priliku pojedincu da napravi promene, jer i najmanja altruistički motivisana akcija koju uradimo može napraviti veliku promenu u životu neke osobe.

Obično ljudi koji svojim zalaganjem i solidarnošću ka drugima bivaju zapaženi od strane njihove okoline, prijatelja, komšija, porodice kreiraju dupli pozitivni efekat na društvo jer, osim konkretnog delovanja, oni motivišu i druge da urade nešto slično. Statistike potvrđuju porast izdvajanja jer godišnje, na svetskom nivou, davanje za opšte dobro društva se povećava za otprilike 4%.

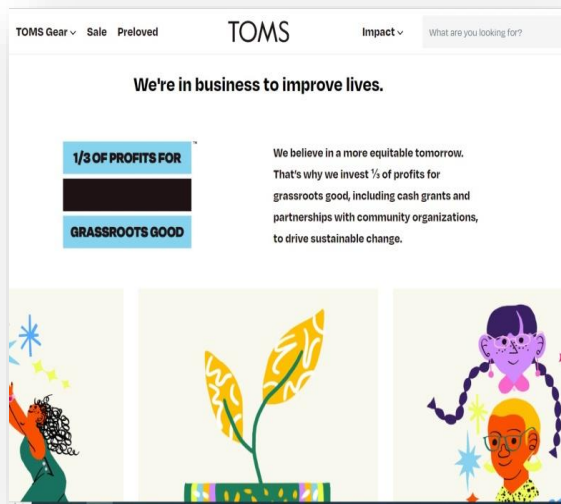
U poslednjih par godina, ne samo da su pojedinci i pojednike pronašli svoje zadovoljstvo u tome da brinu i deluju za svoje okruženje nego su i kompanije počele izdvajati sve više novca kako bi svojim aktivnostima doprinele društvenom aktivizmu.

Korporativna filantropija sledi iste principe kao i individualna, osim što davanja vrše privredni subjekti u vidu novca, roba, usluga, vremena ili talenta. Ono što razlikuje korporativnu od individualne filantropije jeste da se doprinos kompanija vrši jedino kroz poslovne kanale ili neprofitnu organizaciju kompanije, a tretira se kao trošak poslovanja. U mnogim državama zakonom su regulisane poreske olakšice kompanijama i organizacijama koje odvajaju sredstva za opšte dobro.

Jedna od osnovnih karakteristika filantropije je da ona ne podrazumeva stvaranje zavisnosti slabijega, već naprotiv, poštovanje ličnosti svake osobe i zajednice te osnaživanje njenih potencijala. Upravo ova osobina filantropije može da se primeni na socijalno preduzetništvo kako u svetu tako i u Srbiji jer delovanjem za opšte dobro mogu se rešavati uzroci društvenih problema.

2.2 Filantropija i socijalno preduzetništvo – svetska praksa

Kada govorimo o zemljama koje su u svetu poznate kao filantropske, prema količini solidarnosti izraženu kroz novčane donacije njihovih građana i građanki, onda su to u prvom redu Luksemburg, Norveška, Švedska i Irska. No Maltežani kao nacija daju najviše, čak 83% od njih donira u filantropske svrhe. Na listi svetskog indeksa davanja Srbija se našla na 27. mestu od 120 država uključenih u ovo istraživanje.

Uspešan primer spoja filantropije i socijalnog preduzetništva predstavlja TOMS kompanija, koju je osnovao gospodin Blake Mycoskie, a koju ćemo predstaviti u narednom tekstu.

Davati za opšte dobro bez očekivanja nečega za uzvrat, pomagati ljudima kojima je pomoć neophodna predstavlja osnov za razvoj i dobrobit čovečanstva. Upravo preduzeće TOMS predstavlja sinonim za filantropsko socijalno preduzeće.

„Nikad nisam razmišljao o ulasku u posao s cipelama i da ste mi pre pet godina rekli da ću upravo to raditi danas rekao bih

vam da ste ludi“, izjavio je već davne 2011. godine Blake Mycoskie za izveštaj o socijalnim inovacijama časopisa *What Matters*, *McKinsey & Company* u kojem inovatori iz celog sveta dele svoje poslovne strategije.

Kako je počelo?

Obilaskom Argentine gospodin Blake je upoznao volontere koji su prikupljali korišćenu obuću za siromašnu decu. Kada je saznao da mnogo dece nema šta da obuče proputovao je kroz različita sela i uverio se da je to zaista tako. Deca su bila bolesna, podložna raznoraznim infekcijama zbog toga što su konstantno hodala bosa.

- **Hteo sam preduzeti nešto u vezi toga, ali šta? Kao i mnogi drugi koji žele da budu filantropi, moja prva misao je bila da bi trebalo rešiti problem konkretno. Mogao bih, na primer, pokrenuti vlastitu dobrotvornu organizaciju koja će proizvoditi cipele i, umesto potrage za donacijama za cipele, zamolću prijatelje i porodicu da**

redovno doniraju novac za izradu cipela. Naravno, ovo bi trajalo samo dok postoje donatori. Bio bi to tradicionalni model filantropije: prepoznati uzrok i pokrenuti beskrajn lov na donatore. Ja sam ipak želeo nešto drugo, nešto održivo. Ovoj deci bez obuće nisu bile potrebne povremene donacije od nekih nepoznatih ljudi, njima je trebao stalan, pouzdan dotok novih cipela. Počeo sam da tražim rešenja u oblastima koje su mi bile poznate u svetu biznisa i preduzetništva. Sinula mi je ideja: Zašto ne osmisliti poslovni model koji će kontinuirano obezbediti ovoj djeci cipele? Bio je to jednostavan model kojeg danas zovem One for One (jedan za jednog). Danas jedan par cipela prodam a sutra jedan par poklonim. I tako je TOMS rođen – izjavio je Blake Mycoskie za pomenuti časopis.

Blake Mycoskie, TOMS Founder

Blake Mycoskie is the Founder of TOMS and the brains behind the brand's One for One® model.

The model, which serves TOMS' mission of using business to improve lives, was created to promote corporate responsibility and conscious consumerism. And so, for every pair of shoes sold, TOMS would provide a new pair to a person in need.

The idea for a for-profit business with giving at its core came from a trip to Argentina in 2006, where Blake saw the hardships faced by children without shoes, from a lack of basic protection to the inability to attend school. Later, Blake would extend TOMS One for One model to address other vital needs, such as eye care and safe water, which was achieved through TOMS eyewear and coffee sales.

Since its launch, TOMS has partnered with countless organizations such as UNICEF, Save the Children, Partners in Health, The Red Cross, Everytown, Faith in Action, March for Our Lives, and others.

And Blake's simple idea? It's grown into a global movement, impacting over 100 million lives to date.

In 2018, Blake announced a new era of TOMS giving, with the company donating \$5 million to organizations across the United States that are working to end gun violence—the largest corporate donation ever made to this cause. In addition to the donation, TOMS developed a nationwide campaign enabling Americans to voice their support for Universal Background Checks through postcards delivered to Congress. In February of 2019, over 730,000 postcards were distributed by hand to Representatives throughout Washington D.C. Just 15 days later, the House passed H.R.8—a bill requiring background checks for all firearm sales.

Foto: www.toms.com

Do 2019. godine je TOMS poklonio više od 95 miliona pari cipela u 80 zemalja sveta. Ovaj poslovni model je deo priče, misije i pokreta kome se svako može pridružiti ili irazviti sličnu biznis ideju - za bolje sutra svih nas na planeti.

(Izvor: [Stanford Social Innovation Review](#)/Dialogos)

3. SOCIJALNO ODGOVORNE JAVNE NABAVKE

3.1 Javne nabavke u Srbiji

Javne nabavke čine kupovine roba i usluga za potrebe naručioca - države ili bilo koje firme (ustanove) javnog sektora, najčešće kod firmi iz privatnog sektora. Trebalo bi istaći da je svuda u svetu država, odnosno javni sektor, pojedinačno najveći kupac roba i usluga. Tako je i u Srbiji. U *Tabeli br 1.* predstavljen je uporedni pregled zaključenih ugovora o javnim nabavkama u Republici Srbiji u periodu od 2010. do 2021. godine. Ovo su zvanični podaci objavljeni u martu 2022. godine na Portalu javnih nabavki, u godišnjem Izveštaju o javnim nabavkama koji je sačinila Kancelarija za javne nabavke Republike Srbije.

Uporedni pregled zaključenih ugovora o javnim nabavkama u Srbiji			
Godina	Ukupan broj ugovora	Ukupna vrednost ugovora (u hiljadama dinara)	Prosečna vrednost (u hiljadama dinara)
2010	83.693	273.055.306	3.263
2011	111.249	293.324.810	2.637
2012	92.710	303.694.136	3.276
2013	83.121	262.938.735	3.163
2014	87.712	298.374.363	3.401
2015	104.527	354.982.753	3.396
2016	104.370	335.268.082	3.212
2017	107.248	342.911.451	3.197
2018	125.619	403.963.400	3.216
2019	122.066	440.522.211	3.609
2020	135.022	376.124.289	2.858
2021	182.998	559.767.074	3.059
2022	251.949	662.705.511	2.630

Tabela br. 1

Od 1. jula, 2020. godine počeo je da se primenjuje novi Zakon o javnim nabavkama usvojen u Skupštini Srbije krajem 2019. godine. Najveća novina je što bi postupak i administracija javne nabavke trebalo da budu pojednostavljeni pa time i troškovi postupka niži. Novim Zakonom je uvedeno elektronsko podnošenje ponuda i prijava za učešće, odnosno kompletno sprovođenje procedure javne nabavke preko internet platforme Portala javnih nabavki. Svaki ponuđač, po novom Zakonu, podnosi Izjavu o ispunjenosti uslova koja zamenjuje razne potvrde prikupljane od različitih nadležnih organa. Tom Izjavom on formalno potvrđuje da ispunjava kriterijume i da nije u situaciji koja ga može isključiti iz postupka javne nabavke.

Ugovor se, po novom Zakonu, dodeljuje ekonomski najpovoljnijoj ponudi na osnovu odnosa cene i kvaliteta. Novina je i da se bez obzira na vrednost nabavke primenjuju isti postupci javne nabavke, s tim što su za nabavke većih vrednosti duži rokovi za dostavljanje ponuda i prijava za učešće. Odredbe ovog Zakona se ne primenjuju na nabavku dobara, usluga i sprovođenje konkursa za dizajn čija je procenjena vrednost manja od milion dinara, kao i nabavku radova čija je procenjena vrednost manja od tri miliona dinara.

Nova regulativa uvela je i Partnerstvo za inovacije koje bi trebalo da ubrza javne nabavke u slučaju potrebe za inovativnim dobrima, radovima ili uslugama koje nisu dostupne na tržištu. Takođe trebalo bi i da doprinese razvoju i integraciji transportnih, energetskih, informacionih, komunikacionih i drugih tehnologija u pojedinim sektorima, kao i promovisanje znanja i novih tehnologija u oblasti zdravstva i kulture.

Paralelno sa stupanjem na snagu Zakona o javnim nabavkama istekao je rok do kada su pravna lica i preduzetnici koji se vode u Registru ponuđača kod Agencije za privredne registre (APR) morali da dostave potvrde da nisu osuđivani u proteklih pet godina, kao i da su plaćali porez i obavezno socijalno osiguranje i da nisu u kaznenoj evidenciji MUP-a. Piscu novog srpskog Zakona o javnim nabavkama tvrde da je Zakon usklađen sa zakonima Evropske unije u kojoj, inače, javne nabavke predstavljaju značajno tržište.

Podsećamo da je u okviru predpristupnih pregovora, 13. decembra, 2016. godine otvoreno Poglavlje 5 koje definiše oblast javnih nabavki. Najvažniji set ocena u Izveštajima Evropske komisije odnosi se na napredak u pregovaračkim poglavljima. Te ocene se zasnivaju na pažljivoj analizi situacije, sa posebnim osvrtom u svakoj oblasti, što znači da u konačnoj oceni primena i dostignuća imaju veću težinu od samog donošenja Zakona.

Sistem javnih nabavki bi trebalo da počiva na ključnim principima:

- transparentnost
- jednak tretman
- slobodno tržišno nadmetanje
- nediskriminacija

Ova načela bi trebalo da se primenjuju na sve postupke javnih nabavki čija konkurentnost i transparentnost pomaže i javnim organima da nabavljaju proizvode i usluge boljeg kvaliteta, za nižu cenu. Primena adekvatnih postupaka javnih nabavki i velika konkurencija, kada su u pitanju javni ugovori u Evropskoj uniji, umanjuju cene za oko 30%. Rezultat toga je da se novac poreskih obveznika efikasnije troši, poboljšava se ekonomski razvoj, stvaraju novi uslovi i bolja konkurentnost. Tim putem bi trebalo da krene i Republika Srbija.

3.2 Pravni i socijalni aspekti javnih nabavki

Socijalni aspekti javnih nabavki predviđeni su ključnim strateškim i zakonskim propisima koji uređuju sistem javnih nabavki u Republici Srbiji. Zakonodavni okvir koji uređuje ovu oblast čini Zakon o javnim nabavkama, kao i drugi zakoni, kao što su: Zakon o socijalnoj zaštiti, Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba sa invaliditetom, Zakon o radu i Zakon o socijalnom preduzetništvu.

Kako i sam ZJN predviđa socijalne aspekte u sprovođenju javnih nabavki, lokalne samouprave imaju otvoren put da pronađu način i unaprede položaj socijalno ugroženih građana i održivije doprinesu razvoju svoje zajednice. Međutim, u prethodnih deset godina primene javnih nabavki u Srbiji je zabeleženo tek nekoliko desetina postupaka rezervisanih javnih nabavki, i to kao najekstremnijeg načina uključivanja ugroženih kategorija, a slučajevi primene socijalnih aspekata u javnim nabavkama su na nivou statističke greške.

S druge strane, pozitivnim zakonskim rešenjima i izmenama u oblasti javnih nabavki stvoreni su uslovi za sprovođenje tzv. **dirigovanih javnih nabavki** koje imaju potencijal da njihovom primenom unaprede razvoj socijalnog preduzetništva u Republici Srbiji.

Zakonom o javnim nabavkama („Službeni glasnik RS”, broj 124/12, 14/15, 68/18, 91/19 i 92/2023) predviđeno je da naručilac može sprovesti postupak javne nabavke u kome mogu učestvovati samo ustanove, organizacije, udruženja ili privredni subjekti za radno osposobljavanje, profesionalnu rehabilitaciju ili zapošljavanje osoba sa invaliditetom, ako ta lica čine 50% zaposlenih, pri čemu svi učesnici u zajedničkoj ponudi i svi proizvođači moraju da budu iz navedene grupacije. U slučaju ovakve nabavke naručilac je dužan da za podnošenje ponude navede da se sprovodi **rezervisana javna nabavka**.

Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba sa invaliditetom „Službeni glasnik RS”, broj 36/09, 32/13, i 14/2022) u Članu 24, propisana je obaveza zapošljavanja osoba sa invaliditetom. Članom 27, istog Zakona, propisano je da poslodavac koji u postupku javne ili druge nabavke izvrši finansijske obaveze iz Ugovora o poslovno-tehničkoj saradnji sa preduzećem za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom, kao i iz Ugovora o kupovini proizvoda ili vršenju usluga tog preduzeća (izuzev obaveza nastalih u realizaciji ugovora iz oblasti trgovine na veliko) u vrednosti od 20 prosečnih zarada u Republici Srbiji (prema poslednjem objavljenom podatku republičkog organa nadležnog za poslove statistike u momentu zaključenja ugovora), **oslobađa se obaveze zapošljavanja jedne osobe sa invaliditetom** iz člana 24. tog Zakona u narednih 12 meseci od dana izvršenja obaveze.

U analiziranim dokumentima koja su dostupna na sajtu grada Čačka kao i na Portalu JN u planovima javnih nabavki od 2019. do 2023. godine ne nalazi se segment rezervisanih javnih nabavki. Iako je samo u 2021. i 2022. godini više od dve milijarde dinara potrošeno na javne nabavke, Grad Čačak nije planirao ni jednu socijalnu javnu nabavku. Plan JN za 2024. godinu još uvek nije objavljen tako da nemamo uvid da li će neka sredstva u narednom periodu biti izdvojena za ovu namenu.

Organizacija NALED od 2022. godine uz podršku i pomoć vlade Švedske radi na kriterijumima za javne nabavke sa socijalnim elementima i pruža neophodnu pomoć Savetu koji je formiran sa ciljem usvajanja programa razvoja koji će omogućiti punu primenu Zakona o socijalnom preduzetništvu. Cilj je pre svega da socijalna preduzeća razumeju kriterijume, uslove i procedure registracije i najvažnije, koristi od dobijanja statusa, odnosno finansijsku podršku, poreske olakšice i vrednovanje u javnim nabavkama.

Problemi koji usporavaju aktivnosti lokalnih samouprava u ovoj oblasti

Izostanak lokalnih dokumenata o primeni socijalnih aspekata.

Nedostatak svesti i znanja kod čelnika i službenika lokalnih samouprava o mogućnostima i prednostima primene socijalnih aspekata.

Nepoznavanje problema s kojima se suočavaju ugrožene kategorije.

Nepostojanje svesti i informacija o tome koje su to sve kategorije ugrožene i izostanak direktne komunikacije.

Slaba organizacija i određivanje prioriteta na veoma "kratke staze" što je uzrokovano i čestim političkim uticajima na donosiocce odluka.

Tabela br. 2

Međutim, i pored identifikovanih slabosti, potencijal opština i gradova je ogroman. Ali, pre svega, veoma je važno da postoji dobra volja i iskrena namera da se krene ka pozitivnim promenama.

Republika Srbija je potpisnik Agende 2030 i svih 17 ciljeva razvoja koji u svojoj biti uključuju tri najznačajnije dimenzije održivog razvoja: ekonomski rast, socijalnu inkluziju i zaštitu životne sredine. Ciljevi koji su postavljeni i čije ostvarenje nije moguće bez razvoja i podrške svih slojeva društva a posebno osetljivih društvenih grupa su aktivnosti na koje treba usmeriti posebnu pažnju u narednom periodu. Dostojanstven rad i ekonomski rast nije takođe moguć bez razvoja socijalnog preduzetništva kao posebne grane razvoja naše ekonomije. Zajednički rad, multisektorski pristup i, zašto ne, „pozitivna intervencija“ su mogućnosti koje bi trebalo koristiti ka postizanju prvog cilja iz pomenute Agende - to je svet bez siromaštva.

Nadležno ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja u 2024. godini je opredelilo 50 miliona dinara za razvoj socijalnog preduzetništva, a Program razvoja i Akcioni plan koji bi trebalo da obzbede punu primenu Zakona o socijalnom preuzetništvu biće donet tokom ove, 2024. godine. Najveći broj nezaposlenih njih oko 35% ili oko 130.000 lica pripada grupi teško zapošljivog stanovništva i značajan broj njih bi razvojem socijalnog preduzetništva mogao doći do zaposlenja. Program bi svakako trebalo usmeriti na podršku zapošljavanju i unapređenju poslovanja socijalnih preduzeća kao i na druge aktivnosti u cilju promocije i edukacije. Posebno mesto u unapređenju imaju lokalne samouprave koje moraju prepoznati resurse na lokalnu i raditi na njihovom unapređenju.

3.3 Multisektorska saradnja (studija slučaja – grad Čačak)

Pobeda, pehar ili medalja je životni san svakog sportiste, bilo da je svetski kalibar ili član nekog malog, lokalnog kluba. A kada im se konačno posreći i na grudima vaših miljenika zasijaju medalje i u nebo vinu pehari, da li ste se ikada zapitali čije su ruke stvorile te dragulje koje su pobednicima ispunile životni san?

U gradu Čačku od 17.02.2005. godine posluje preduzeće za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom **Pehar UP d.o.o.** – Čačak koje je osnovalo lokalno Udruženje paraplegičara. Oni izrađuju sportske trofeje, a kako u šali kažu, veći deo tih odličja završi u njihovim vitrinama, jer su članovi njihovog tima među najboljim paraolimpijcima u Srbiji i regionu.

Na početku je bilo samo dvoje zaposlenih. Sada, ponosno ističu, ima ih sedmoro. Ovo je posebno značajno za ovu ranjivu grupu jer na tržištu rada za osobe sa invaliditetom uglavnom posla nema. Kako kažu, preduzetnici radije plaćaju penale nego što se odluče da zaposle osobe sa invaliditetom na šta ih i Zakon obavezuje. A njima je radno iskustvo od neprocenljivog značaja jer im višestruko unapređuje kvalitet života. Pre svega, konstruktivno koriste svoje vreme, zatim, obezbeđuju neophodna finansijska sredstva i uporedo stvaraju zakonske uslove za odlazak u invalidsku penziju.

Na području Moravičkog okruga Udruženje paraplegičara je jedino udruženje osoba sa invaliditetom koje je osnovalo preduzeće na principima solidarnog preduzetništva. U razgovorima sa članovima našeg tima izdvojili su nekoliko ključnih preporuka čija bi realizacija mogla unaprediti, kako njihovo tako i poslovanja drugih socijalnih preduzeća.

Preporuke za unapređenje socijalnog preduzetništva (*Udruženje paraplegičara Čačka*):

- **Mapiranje resursa (izrada baze podataka) lokalnih samouprava koji bi mogli biti podsticaj u razvoju socijalnog preduzetništva (napuštene fabričke hale, kancelarije, poljoprivredna zemljišta...);**
- **U skladu sa pozitivnim zakonskim rešenjima neophodno je krenuti sa implementacijom socijalnih aspekata u javnim nabavkama sa najnižeg nivoa, odnosno od lokalnih samouprava;**
- **Pre raspisivanja javnih nabavki bitno je utvrditi činjenično stanje i resurse koji postoje na nivou lokalnih samouprava i okruga kako bi se „rezervisane nabavke“ uspešno realizovale;**
- **Na osnovu utvrđenih resursa, neophodno je inicirati potpisivanje - protokola, preporuka, sporazuma o saradnji i drugih sličnih dokumenata.**

S obzirom da prve tri preporuke uglavnom zavise od dobre volje lokalnih organa vlasti i njihove iskrene namere da sprovedu aktivnosti koje bi doprinele razvoju socijalnog preduzetništva, u četvrtoj su aktivisti ovog Udruženja prepoznali prostor u kome bi sami mogli preuzeti inicijativu. Naime, menadžmet preduzeća **Pehar UO d.o.o.** dostavio je donosiocima odluka grada Čačka Predlog sporazuma o saradnji koji se, između ostalog, odnosi na sprovođenje postupka rezervisanih javnih nabavki. U nastavku vam predstavljamo taj dokument koji može biti od koristi i drugim preduzećima. Dovoljno je da svoje podatke unesete u sivo obojena polja i dostavite ih lokalnim organima.

(Memorandum preduzeća)

- Gradonačelniku/predsedniku opštine (... ime osobe)
- Gradskom/opštinskom veću
- Gradskoj/opštinskoj upravi za lokalni ekonomski razvoj

PREDLOG PROTOKOLA/MEMORANDUMA/SPORAZUMA O SARADNJI (po izboru)

(izabрати jednu od opcija)

Poštovani,

Na teritoriji (naziv grada/opštine) duži niz godina (navesti koliko) posluje preduzeće (naziv preduzeća).

U cilju implementacije pozitivnih zakonskih rešenja i obezbeđivanja potpune socijalne integracije osoba koje su radno angažovane u ovom preduzeću kao i obezbeđenja potpune uposlenosti i neophodnosti njihovog daljeg angažovanja i u cilju održivog razvoja naše lokalne zajednice, dostavljamo vam ovaj dokument koji sadrži predloge za unapređenje razvoja socijalnog preduzetništva u gradu/opštini (naziv grada/opštine).

1. Predlažemo da javna preduzeća i ustanove kojima je (grad/opština) osnivač da, u skladu sa Zakonom o javnim nabavkama, Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba sa invaliditetom, Zakonom o socijalnom preduzetništvu i drugim pravnim aktima koji regulišu ovu oblast, nabavljaju (kupuju) robu i koriste usluge preduzeća (naziv preduzeća) u okviru svog društveno odgovornog poslovanja.

2. Predlažemo da se u izradi Plana javnih nabavki poštuje princip pozitivne diskriminacije kroz rezervisane javne nabavke.

Zakonom o javnim nabavkama („Službeni glasnik RS“, broj 124/12, 14/15, 68/15 i 91/19) u članu 37 predviđeno je da naručilac može sprovesti postupak javne nabavke u kome mogu učestovati samo ustanove, organizacije, udruženja ili privredni subjekti za radno osposobljavanje, profesionalnu rehabilitaciju ili zapošljavanje osoba sa invaliditetom, ako ta lica čine najmanje 50% zaposlenih, pri čemu svi učesnici u zajedničkoj ponudi i svi proizvođači moraju da budu iz navedene grupacije. U slučaju ovakve nabavke naručilac je dužan da za podnošenje ponude navede da će se sprovesti rezervisana javna nabavka.

3. Predlažemo doslednu primenu člana 27, Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba sa invaliditetom u cilju direktnih i indirektnih benefita za sve učesnike u procesu javnih nabavki.

Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba sa invaliditetom (Službeni glasnik RS“, broj 36/09, 32/13 i 14/2022) u članu 24. propisana je obaveza zapošljavanja osoba sa invaliditetom, a članom 27. propisano je da poslodavac koji u postupku javne ili druge nabavke izvrši finansijske obaveze iz Ugovora o poslovno-tehničkoj saradnji sa preduzećem za

profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom, kao i iz Ugovora o kupovini proizvoda ili vršenju usluga tog preduzeća (izuzev obaveza nastalih u realizaciji ugovora iz oblasti trgovine na veliko) u vrednosti od 20 prosečnih zarada po zaposlenom u Republici Srbiji (prema poslednjem objavljenom podatku republičkog organa nadležnog za poslove statistike u momentu zaključenja ugovora), oslobađa se obaveze zapošljavanja jedne osobe sa invaliditetom iz člana 24. tog zakona za narednih 12 meseci od dana izvršenja obaveze.

Poštovani, molimo vas da ovaj dokument prihvatite samo kao prvi korak i našu inicijativu za stvaranje budućeg pravnog okvira, na lokalnom nivou, za razvoj socijalnog predzetništva. Mogućnosti za unapređenje saradnje u razvoju solidarnih biznis modela su brojne, a mi čvrsto verujemo da ćemo ih, uz vašu podršku, u narednom period uspešno realizovati.

S poštovanjem,

(pečat i potpis)

(datum)

Foto: Pehar d.o.o. Čačak

3.3.1 Aktivnosti civilnog sektora

Preduzeće **Pehar UP d.o.o.** kao i lokalne organizacije civilnog društva (CEMA, Udruženje distrofičara moravičkog okruga i dr.) već duži niz godina, mnogo pre donošenja Zakona o socijalnom preduzetništvu, osnažuju građane/ke iz osetljivih društvenih grupa, uz podršku lokalnih medija, za osnivanje i razvoj solidarnih biznis modela. Održano je više radionica, okruglih stolova i panel diskusija na ovu izuzetno značajnu temu. Na ovim skupovima, pored predstavnika civilnog sektora, prisustvovali su i predstavnici lokalne samouprave i drugih institucija sa teritorije moravičkog i zlatiborskog okruga.

Iz svih diskusija i zaključaka koji su doneti na ovim skupovima, posebno izdvajamo potrebu za formiranjem **Centra za razvoj socijalnog preduzetništva moravičkog okruga** (*radni naziv koji je podložan izmenama*), sa sedištem u Čačku. Učesnici/građani smatraju da bi ovaj Centar trebalo formirati u što kraćem roku, kao i da bi upravljanje ovim Centrom trebalo poveriti civilnom sektoru gde je CEMA prepoznata kao ključna organizacija. Takođe, zagovornici ove ideje ističu da formiranje Centra pod okriljem lokalne samouprave ne bi dalo očekivane rezultate jer, na osnovu dosadašnjeg iskustva, u lokalnim institucijama, u ovom trenutku, ne prepoznaju ni kapacitet niti iskreno interesovanje za realizaciju ove ideje.

Učesnici fokus grupa i drugih javnih događaja, koje je organizovao Centar za monitoring i aktivizam – CEMA, su otišli i korak dalje definišući zadatke/ciljeve koje bi Centar za razvoj socijalnog preduzetništva moravičkog okruga trebalo da ima pred sobom.

Ciljevi/zadaci Centra za razvoj socijalnog preduzetništva moravičkog okruga:

- **Podrška i pomoć budućim i sadašnjim socijalnim preuzećima prilikom registracije, preregistracije i početka rada;**
- **Savetodavna i stručna podrška i pomoć potencijalnim i sadašnjim socijalnim preduzećima;**
- **Organizovanje edukativnih aktivnosti na temu socijalnog preduzetništva (okrugli stolovi, panel diskusije, predavanja, radionice sa uspešnim primerima iz prakse i dr.);**
- **Zajednički nastup prema drugim zainteresovanim stranama kao i zajednički nastup na značajnim manifestacijama i sajmovima;**
- **Na teritoriji okruga javno zagovaranje i stvaranje povoljnog okruženja za razvoj socijalnog preduzetništva;**
- **Aktivnosti na organizovanju istraživanja o potrebama i mogućnostima socijalnog preduzetništva;**
- **Uspostavljanje saradnje, potpisivanje protokola i drugih lokalnih pravnih akata, izmene postojeće zakonske regulative u oblastima koje donose dobit i napredak socijalnom preduzetništvu;**
- **Promocija socijalnog preduzetništva.**

Na primeru lokalnih stakeholder-a u gradu Čačku vidljivi su rezultati dosadašnjeg angažovanja civilnog sektora i lokalnih medija u promovisanju socijalnog preduzetništva. Međutim, na nacionalnom, a posebno na lokalnom nivou, razvoj i unapređenje socijalnog preduzetništva zahteva razvijeniji, efikasniji model podrške. Ona mora da potekne od korisnika, od pojedinaca, grupa i udruženja sa jedne, i od lokalne samouprave sa druge strane. Socijalno preduzetništvo, kao organizacioni oblik, prepoznato je u mnogim zemljama razvijenih ekonomija jer se, između ostalog, bavi identifikacijom i rešavanjem socio-ekonomskih problema, posebno ranjivih grupa.

Imajući u vidu činjenicu da su osobe sa invaliditetom važan segment društva, sa jedne strane, a sa druge visok procenat njihove nezaposlenosti, podrška preduzetništvu u zapošljavaju ove kategorije stanovništva u Srbiji je neophodna. U tom cilju potrebno je razvijati odgovarajuće sveobuhvatne pristupe i multisektorsku saradnju kako na nacionalnom tako i na lokalnom nivou.

Foto: UPČ

ZAKLJUČAK:

- ✚ **Socijalno preuzetništvo do sada nije bilo značajno u razvoju našeg društva i mali broj građana/ki je bio zaposlen ili imao mogućnost da nađe trajno zaposlenje na ovaj način. Dosledna primena i korišćenje resursa kao i razvoj novih socijalnih preduzeća je imperativ kome moramo težiti u narednom periodu. Svesni smo da razvoj neće doći u kratkom vremenskom periodu i da bi aktivnosti trebalo usmeriti ka više pravaca. Svi ovi pravci delovanja su važni i značajni i međusobno su veoma povezani tako da njihova realizacija zahteva multisektorski rad svih aktera lokalne zajednice.**
- ✚ **Primeri dobre prakse iz zemalja EU kao i uvažavanje specifičnosti našeg društva koje ima izražen senzibilitet za podršku osetljivim društvenim grupama je nešto na čemu bi u budućnosti trebalo da potenciramo (filantropija/dobročinstvo, korporativna i individualna odgovornost...).**
- ✚ **Jako je važna kontinuirana medijska promocija ovog sektora jer su pojmovi socijalnog preduzetništva i socijalnih javnih nabavki još uvek relativno novi i nepoznati široj javnosti.**
- ✚ **Kroz multisektorsku saradnju ponuditi modele i preporuke za primenu socijalnih aspekata u postupcima javnih nabavki kako bi podstakli lokalne samouprave i njihova javna preduzeća da ih primenjuju.**
- ✚ **U narednom periodu neophodna je znatno veća podrška lokalne samouprave, države, kao i donatora iz zemlje i inostranstva, kako bi usvojena pozitivna zakonska rešenja u potpunosti bila primenjena u praksi.**

Zahvaljujemo se stručnim saradnicima, volonterima, medijima, udruženjima osoba sa invaliditetom moravičkog okruga i drugim organizacijama civilnog društva, kao i svim građankama i građanima koji su dali svoj doprinos u izradi ovog dokumenta.

Izdavač:

Autorski tim:

Svetlana Kojanović

Goran Javorac

Dragana Krnetić

Istraživanje na terenu i obrada podataka:

Media Team Leader CK d.o.o - Čačak

Grafički dizajn:

Luka Kojanović

Projekat "Socijalno preduzetništvo u funkciji održivog razvoja lokalne zajednice" realizuje se u okviru programa podrške javnom zagovaranju #PokretPolet, koji Trag fondacija sprovodi uz finansijsku podršku Evropske unije, u partnerstvu sa Centrom za socijalnu politiku i u saradnji sa Koalicijom za razvoj solidarne ekonomije - KoRSE. Za sadržinu ovog materijala isključivo je odgovoran Centar za monitoring i aktivizam - CEMA i ta sadržina nipošto ne izražava zvanične stavove Evropske unije.#EUzaTEBE

Copyright2024.CEMA